

„OVOCEM, LOJEM A PIVNÍMI SPLAŠKY PÁCHNE TI NOVÁ PŘISOUZENÁ ZEMĚ...“

**Bohuslav Brouk: Zde trapno existovat
Vybral a sestavil Viktor A. Debnár
Host, Brno 2007**

Kolem knížky *Zde trapno existovat*, souboru exilových textů Bohuslava Brouka, který edičně připravil V. A. Debnár a vydalo letos nakladatelství *Host*, se už namluvilo dost a dost. Velkou měrou k tomu přispěl editor svazku. Za prvé proto, že se mu „povedla“ chyba. To když do svazku zařadil básně Františka Listopada a „daroval“ je tak Broukovi.

Za druhé pak proto, že se velmi rychle omluvil, a to nejen pomocí errat vložených do knihy, ale i poměrně pompézní „reklamou“ v literárních časopisech. Co si o tom myslet? Ona by věc byla daleko jednodušší, kdyby omluva nebyla prostým konstatováním, ale také analýzou: jak je možné, že se to stalo: byly básně součástí nějakého souboru strojopisů? Informace v ediční poznámce je dost kusá: „[Básně] vznikly mezi 20. dubnem a 12. květnem 1950 v Paříži; rukopis je uložen v bruselské *Bibliothèque*...“ (následuje celý název instituce a fondu). Tedy – jak rukopis vypadá? Je-li to skutečně rukopis, proč si Brouk listopadovy básně přepisoval? A jaké jsou argumenty pro určení autorství a kdo je editorovi poskytl?

Toto všechno jsou otázky, které dost zviklávají vlastní četbu textů: čteme-li Broukovy texty, proč právě tyto? V ediční poznámce zase nic: výčet textů, které nejsou v souboru, tu sice najdeme, ale argumentace, proč nebyly zařazeny, někdy zarazí. Pokud se texty nedochovaly, jsou ztraceny, nebo se jedná o obsáhlé cizojazyčné texty, prosím. Ale jaký je argument pro nevydání textu fakt, že je v osobním archivu Ivana Brouka jako v případě textu *O šalbě svobody a filozofie*? A proč editor nepočkal, až budou zpracovány další fondy, ve kterých se pravděpodobně Broukovy exilové texty nachá-

zejí? Zřejmě nemohl (nechtěl) neumět čekat. Tady se nabízí otázka: nakolik šlo editorovi skutečně o co možná nejpečlivější a nejúplnější zmapování dosud u nás málo známé části literárního odkazu Bohuslava Brouka; a nakolik prostě jen splnil grantový úkol a zařídil si poměrně slušné množství citačních ohlasů.

Děsí mě představa, že hnacím motorem bádání nejmladších literárních odborníků jsou právě tyto mrzké a venkoncem trapné důvody. Jinak si totiž neumím vysvětlit klidný tón, se kterým se editor kaje: spíš to vypadá, že se neomlouvá z povinnosti svědomí, ale především proto, aby jeho jméno nebylo spojováno s praktikami tolik u nás neslavně populárního plagiování nejrůznějšího druhu a povahy. Možná ale, že jsou mě nároky na mladé badatele přemrštěné, tedy nechme tuto otázku tak.

Místo toho se ptějme, jak se knížkou obohatalo naše poznání exilové literatury a vůbec ovzduší a atmosféry exilu. A jak se obohatil náš pohled na literaturu daného období.

Zde trapno existovat jen potvrzuje, že ne všechno, co vzniklo v exilu, je skutečně tak jedinečné; že exil nepředstavuje kumulaci tvůrčí opravdovosti a oprávněnosti: Broukova poezie v tomto svazku je (až na několik výjimek) karikaturou. Sice vědomou, chtěnou: ovšem chtít parodovat znamená především schopnost ovládnout prostředky parodovaného. To se ukazuje v textu, který je osnován na základě *Nezvalovy Smuteční hrany za Otokara Březinu*: formálně vše zůstává: pravidelnost verše, rým. Ale kde je to virtuózní *Nezvalovo* planutí, které se prohořívá klíčovými zvuky-slovy-echy básně? Pryč. Zůstal vtíp. Ale dobrý – řekl bych – tak pro studentský památníček: „*Úd jímž ses v ráje dral se navždy porouchal / a kráčíš žitím dál pod tíhou této rány / milenčin svatý Grál se v hedváb uschoval / aniž mu sbohem dal a odbil za něj hrany.*“ Najde se sice několik zajímavých obrazů, zejména v lyrice pozdější, ale co zůstává, je syceno mimoliterárně, do textu se dostalo jen jako planý vývar: je to tragický prožitek rozkladu, zmaru, zne-

uznání a absurdity korunovaný obrazy bezejmenných odporných obyčejných lidí. Jenže to je mně málo. Básnický adekvátní prostředky pro ně Brouk nenalezl.

Jiné je to s tou tvorbou, která je založena na střetu literárního a neliterárního. Tam jsou po mém soudu Broukovy texty nejsilnější. Ať už jsou to *Papouškem* v jedné z úvodních studií připomínané *Dopisy z exilu příštím milenkám*, které strhujícím způsobem nejenže demaskují idealistickou a trochu piedestalizovanou tvář českého exilu po r. 1948, ale zároveň jsou také děsivým křikem osamoceního na poušti.

Stejně zajímavým textem je *O svobodě a demokracii* s podtitulem *Úvahy z cesty do Austrálie*. Celý text je založen na analýze neproblematizovaného postoje dítěte z vyšších vrstev, které ve svobodě (jak kolem sebe slyší nazývat období po založení ČSR) vidí

jen ztrátu svých jistot (v tomto případě zadnice své vychovatelky a potom učitelky). Je to tvrdá parodie, zároveň ale plná osvobozujícího smíchu: říť jako refrén úvah o svobodě zakládá skutečný, očištný smích: „*Měla velkou ošklivou prdel a dobré srdce – opakoval si polohlasně a zdálo se mu, že tato věta by mohla být počátkem opravdu dobré básně. (...) Melete si pořád svou: Svoboda a demokracie! A není se tomu možno divit! Na počátku bylo slovo a od té doby se nepřestalo tlačit. Svoboda, Demokracie... ano, znám ji! Měla velkou ošklivou prdel a srdce-ducha snad vůbec žádného.*“

Ovšem tím nejzajímavějším z celé knížky zdá se mi korespondence. Tady se totiž nejčistěji ukazuje jedinečnost a sveřepest Broukovy osobnosti. Všechny její trýzně (zejména pachutí vyhnání, kterou cítí v Austrálii), strachy, naděje i kasání, to všechno tvoří dost plastický portrét pozoruhodné a eruptivní tvůrčí osobnosti. S Josefem Holečkem vzpomínajícím na J. V. Friče chtělo by se říci: básnické osobnosti, která ale pro svůj básnický život nenašla výrazivo.

Soubor exilových textů Bohuslava Brouka tak může přispět především těm badatelům, kteří se budou ptát na sociologickou a psychologickou povahu českého exilu. Všichni ti, kteří se jednou pokusí popsat ta zvláštní traumata, tu více, tu méně pocítovaná; badatelé, kteří se budou snažit ptát, co vedlo skutečně lidi k odchodu ze země, jak své odchody prožívali, ti všichni, myslím, ocení Broukovy texty a tím i tuto edici. Pro tože zde uslyší specifický, jedinečný a dost odlišný tón.

Pro toho, kdo bude chtít jednou vyprávět příběh české literatury, a – bojím se – i pro drtivou většinu čtenářstva zůstane tato knížka neúplnou, nedokonalou a ne právě dokonale provedenou kuriozitou. Ale i ty mají své právo na život, i ty se jednou mohou stát hnacím motorem literárního života. Proto je dobře, že se někdo snaží mapovat tento typ psaní. Pokud to ale dělá, měl by to dělat přece jen precizněji, protože šanci na reparát už zřejmě nedostane.

Jakub Chrobák